

Метод ненасильницького спілкування як універсальний інструмент створення безпечного інклюзивного середовища

Постановка проблеми. Освітня реформа, розбудова Нової української школи, в основі якої лежить принцип педагогіки партнерства – системного і послідовного діалогу між педагогічними працівниками, батьками, учнями задля забезпечення ефективного навчання в атмосфері безпеки, довіри й поваги, – стрімко реалізується.

Втім, перехід до педагогіки партнерства, в якій дитина стає гідним і повноцінним учасником освітнього процесу, є надзвичайно складним, адже вимагає зміни способу мислення і логіки дії кожного педагогічного працівника.

Відповідно до Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі (яку схвалено указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020) інформується про те, що педагогічні працівники запобігають та протидіють будь-яким проявам насилля.

Усі учасники освітнього процесу заслуговують на середовище, яке задовольняє їхні потреби бути здоровими, відчувати себе безпечно, захищено від будь-яких проявів жорстокого поводження, нехтування як із боку дорослих, так і однолітків. Комфортне, емоційно підтримуюче, стимулююче середовище забезпечує кожній дитині, незалежно від її освітніх потреб, інтерес до пізнання, сприяє навчанню, співпраці й особистому розвитку. Такому освітньому середовищу властиві ознаки інклюзивного.

Виклад основного матеріалу. Здатність створювати безпечне інклюзивне середовище починається з розвитку самоусвідомлення та емоційної компетентності працівників у закладі освіти.

Інклюзивне середовище – місце, де цінують участь і погляди кожного. Це означає, що педагогічні

Розкрито питання актуальності застосування методу ненасильницького спілкування для забезпечення інклюзивного середовища в умовах Нової української школи.

Ключові слова: інклюзивне середовище, ненасильницьке спілкування, освіта.

Mykolaichuk A. V. The Method of Nonviolent Communication as a Universal Tool for Creating a Safe Inclusive Environment.

The article reveals the importance of using the method of nonviolent communication to ensure an inclusive environment in the New Ukrainian school.

Key words: inclusive environment, nonviolent communication, education.

працівники створюють рівні можливості для всіх дітей брати участь у всіх заняттях, незалежно від статі, статусу, расової та етнічної належності, здібностей, культури, соціально-економічного статусу, віку чи мови. Це також означає, що педагог залучає кожну дитину, обираючи методи навчання і форми роботи відповідно до потреб і особливостей розвитку.

Мета цього середовища – орієнтуватися на розвиток особистості та відповідати запитам соціального оточення і сподіванням людини.

Ознаки безпечного інклюзивного середовища:

- спланований і організований фізичний простір, у якому діти можуть безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять;
- сприятливий соціальний та емоційний клімат;
- умови для спільної роботи дітей, а також надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату.

В інклюзивному освітньому середовищі всі діти здатні досягати успіху. Таким чином, інклюзивне освітнє середовище – це середовище, де всі учні, незалежно від своїх освітніх потреб, здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, удосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною спільноти.

За словами Катерини Ясько, психолога, спеціаліста з освіти, члена громадської ради при МОН України, тренера для вчителів, психологів і волонтерів у сфері освіти, безпечне середовище – це «довіра, прозорість відносно почуттів і потреб, відкритість проявляти вразливість, чесність у відчуттях. Сьогодні ми багато говоримо про педагогіку партнерства на рівні Міністерства освіти

і „Нової української школи”. Треба розуміти, які глибинні зміни мають відбутися у педагогів, щоб втілити в життя цю концепцію. Педагогіка партнерства – це погляд на дитину як на партнера у нашому спільному розвитку. Навчання життю відбувається в кожний момент. Якщо ми хочемо передати дітям не тільки знання, а й мудрість, маємо вчитись говорити від серця. Педагоги мають створити таку атмосферу, коли діти можуть говорити про свої почуття, болі, переживання. І зі світової практики ми бачимо, що в школах, в яких викладають соціальні навички, академічні показники зростають. Адже краще за все діти навчаються в атмосфері емоційного спокою. Чим більше в дитини страхів й переживань, про які вона не може поспілкуватись, тим гірше вона буде вчитись...» [3].

До інструментарію формування безпечного інклюзивного середовища Сура Гарт, міжнародний тренер Центру ННС, відносить метод ненасильницького спілкування як інструмент для розв’язання конфліктів та сприяння розвитку міжособистісного інтелекту в усіх учасників освітнього процесу [1].

Закладання ненасильницького спілкування (ННС) в реформу освіти, що базується на принципі педагогіки партнерства, є тим основоположним методом, який допоможе всім учасникам і причетним до цієї сфери – а це і батьки, і вчителі, й директори, автори підручників – знаходити спільну мову. Усім нам необхідно розвивати емоційну компетентність для того, щоб дітям змалку закладати здатність до самоемпатії, співчуття до інших, уміння вирішувати конфлікти мирним шляхом, а також працювати в командах.

Є два погляди на ненасильницьке спілкування. Перший погляд – це певний процес комунікації, технологія, методика, розроблена Маршалом Розенбергом, американським психологом, у середині ХХ ст., яка дозволяє краще розуміти себе та інших, адже засновується на глибокому зануренні у власні почуття, потреби і вміння розуміти почуття і потреби іншої людини. Ненасильницьке спілкування виступає однією з найкращих методик розвитку емоційного інтелекту.

Другий погляд – ширший. Тренери методу називають це способом життя, навіть мистецтвом життя. Це – певна філософія, адже ненасильницьке спілкування має глибокі корені в філософії Ганді, Мартіна Лютера Кінга, Роджерса. Коли М. Розенберг розробляв цей процес, надихався філософськими поглядами на ненасильство в усій теорії людства. Він розробив метод, завдяки якому цю філософію можна втілити в життя.

Зазначимо, що ННС допомагає по-новому виражати себе, створити душевний зв’язок з іншими людьми, вчить цінувати почуття й потреби, як свої, так і оточення, та давати одне одному якісний зворотний

зв’язок. Такий підхід до спілкування дозволяє зробити комунікацію продуктивнішою і сприяє розвитку хороших взаємин між учасниками освітнього процесу.

Мета ненасильницького спілкування – створювати і підтримувати таку якість стосунків, при якій потреби кожного задоволені. Тобто основою методу є емпатія.

Проте Розенберг наголошує на тому, що насамперед має бути самоемпатія – розуміння себе. Тільки так людина матиме ресурс, щоби емпатійно ставитися до інших. Розенберг був глибоко переконаний: якщо ми хочемо змінити світ, у якому є насилля, то маємо змінити себе.

Як універсальний інструмент ефективних комунікацій метод широко використовується у сферах освіти, бізнесу, дипломатії та миротворчості у світі.

В основу методу ненасильницького спілкування покладено чотири компоненти: спостереження (без осуду, ярликів, діагнозів і т. ін.), почуття (без обдумування, «від серця»), потреби (загальні, без стратегій), прохання (без вимог).

Відповідно до цього, Розенберг виділяє чотири кроки ефективної комунікації:

- озвучити те, що відбувається (спостереження);
- озвучити свої почуття;
- озвучити приховані бажання, потреби, цінності;
- за необхідності попросити про допомогу.

У спілкуванні Маршал Розенберг радить керуватися такими принципами (до прикладу):

- не оцінювати та не засуджувати людей, їх дії, адже це перешкоджає комунікації;
- брати на себе відповідальність за свої вчинки й не звинувачувати інших;
- ситуацію потрібно детально дослідити, а потім оцінювати;
- висловлювати свої почуття, а не варіанти розв’язання проблеми;
- оголошувати свої потреби, а не критицизм;
- співрозмовнику пропонувати, а не диктувати накази;
- починати спілкування із розуміння, а не з моралізування, повчань тощо.

Висновки. Отже, такий підхід дозволяє зробити комунікацію продуктивнішою і сприяє розвитку конструктивної взаємодії між учасниками освітнього процесу в інклюзивному середовищі. На основі методу ННС запроваджено програму «Соціально-емоційного та етичного навчання» (CEEH) – інструмент для розвитку м’яких навичок („soft skills” – уміння комунікувати, співпереживати собі й іншим, керувати своїми емоціями, працювати в команді, креативно й критично мислити, вести за собою і виважено йти за лідерами тощо).

Враховуючи освітні тенденції сьогодення, вивчення та практикування основних принципів методу ННС і використання їх у реальному житті є необхідністю.

Література

1. Гарт С., Годсон В. К. Клас без провини: інструменти для розв’язання конфліктів і сприяння розвитку міжособистісного інтелекту / пер. з англ. О. І. Олійник. Харків: Ранок, 2020. 256 с.
2. Розенберг М. Ненасильницьке спілкування: мова життя / пер. з англ. Київ: Софія, 2019. 288 с.
3. Ненасильницьке комунікування – це те, що змінить наше суспільство. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/764>